

Un viatge a Malta perquè no ens confonguin més

Autor: Rafel Mollar

Data de publicació: 03-02-2025

En Rafel Mollar ens exposa la vivència i les impressions del seu viatge a Malta el desembre del 2023.

Quan el viatge feia els últims badalls, crec que ja estàvem a punt de pujar a l'avió que ens retornaria a casa, l'amic Jordi Bilbeny em va suggerir si voldria escriure alguna cosa per publicar a la web de l'INH. Així, sense especificar ni temàtica ni res de res... "escriure alguna cosa..." em digué.

Potser l'amic Jordi, doncs, de segur es va atrevir a fer-me el suggeriment, perquè coneix les meves vel·leïtats literàries i amb optimisme desbocat pensà que potser alguna cosa de pes hi podria aportar. Bé, jo no sé dir que no (i a la meua edat dubto ja que n'apregui), i amb aital proposta m'envai una sensació de "pànic contingut". Tampoc cal dramatitzar. Deixem-ho amb una sensació de "desconcert general" (i ara no sé si ho he millorat o hem anat a més). En qualsevol cas, a l'INH (Institut Nova Istòria, sense hac com sovint reivindica en Bilbeny) col·labora gent amb currículum d'historiador de pedra picada, o veritables autoritats en això de remenar pedres i aixecar catifes per trobar petjada catalana al lloc més insospitat. I no ho dic perquè els catalans no haguéssim ficat el nas arreu o perquè molts primeres espases catalans se'ls hagin apropiat cultures foranes. No ho dic per això. Simplement, que jo sé una mica de física i de química, potser també de matemàtiques, i segur que els científics de qui conec la vida i miracles, àdhuc alguna intimitat, no hi ha cap dubte que no són catalans. Tampoc espanyols, per descomptat.

A més a més, jo puc parlar amb certa autoritat de coses força complexes com la física quàntica o la teoria de la relativitat, fins i tot em moc amb pas força ferm i amb certa desimboltura com a escriptor en narrativa de ficció —d'aquest vessant meu de novel·lista, cronista o gratapapers potser us en parli en una altra ocasió—, i això, amén de la complicitat que existeix entre en Jordi i jo, el deu haver mogut a fer-me aquesta proposició (per cert: ja que érem a prop de Sicília, venia que ni pintada la frase d'El Padrí: "Li faré una proposta que no podrà rebutjar").

O sigui, que en Jordi m'obria de bat a bat un fòrum on jo poca cosa podia aportar. D'aquí el pànic contingut, el desconcert general i, per desmitificar-ho del tot, la meua perplexitat.

Tanmateix, he rumiat i, ara que el vent de l'illa deixa d'atupar-nos, ara que ja hem restablert les pulsacions alterades i portem la respiració compassada, penso que sí, que alguna cosa puc aportar a gent que em llegeixi i que potser els motivaré a seguir la petjada d'aquest viatge que s'ha desvelat tan interessant.

La nostra guia, la Rita, una galego-maltesa molt trempada, en sap un niu d'aquelles contrades, des de la prehistòria fins a la quotidianitat més recent. En sap tant que, els simples mortals a qui la profusió de dades acaba per aclaparar-nos, havíem de fer profilàctiques desconexions per preparar el cervell per a noves envestides. Perquè Malta és Història, amb hac o sense, però sempre amb lletra capital. I també és present. Un estat d'una mica més de mig milió d'habitants, d'un grapat d'illes on només dues —la mateixa Malta i Gozo— aglutinen la gairebé totalitat dels pobladors i que la Rosa dels Vents els ha portat gent i cultures de totes les direccions, i no sempre amb bones intencions.

D'aquesta necessitat de defensar-se surt la munió de ciutadelles, torres de guaita, castells i murades que veus arreu. Des de dalt, a l'entrada de La Valletta, per exemple, ja entens que voler prendre-la per assalt devia ser missió impossible, però és des de sota que la criatura dóna el do de pit, i amb tanta mar com hi ha a prop, no és d'estranyar que llobarros i seïtons treguin el morret a ensumar el panorama i meravellar-se dels carreus escairats i ocres que fan el bastió.

A Malta se'ns han esbatanat els ulls davant tanta magnificència. Tant pot ser artificial on l'home ha posat la seva punta d'inspiració, com natural on és l'oratge qui s'ha encarregat d'esculpir figures retorçades en troncs d'arbres o en pedra mil·lenària. L'embat de l'ona perseverant i del ventijol pertinaç han deixat roques d'un ocre torrat solcades per relleus de fantasia, tant en parets, en monuments o a la mateixa costa retallada plena de solcs misteriosos per on l'aigua entra, en surt o hi queda estancada. I si anem on l'home ha potinejat tant com ha pogut, no ens estarem d'entrar a la catedral de Sant Joan, a La Valletta. De seguit els ulls aniran a buscar les altures, les voltes de canó a vessar d'excel·lència, els vitralls que filtren llum de pluja multicolor. Tanmateix, serà un vol fugaç, perquè si portes dos ulls a costat i costat del nas aviat t'adonaràs que el veritable destil·lat artístic l'estàs trepitjant, el tens a terra. Són les més de 400 làpides que fan constar que a sota jeu l'ossada d'insignes personalitats malteses (molts van ser mestres de l'Ordre de Malta), i no us serà difícil caçar llinatges catalans i heràldica amb les quatre barres. Un mosaic de policromia en marbre, autèntic tresor de la tenacitat de l'home que entre glop i glop d'aiguardent, s'ha entretingut a muntar trencaclosques que més que humans semblen divins.

Tanmateix, si alguna cosa hagués de destacar potser tornaria al marc natural del primer dia, i potser ho faria encara embriac per aquesta horabaixa i per aquesta mitja boira que emmarcava la llunyania. Gairebé acabats d'aterrar, la tarda del 2 de desembre que fou quan hi vam arribar, el dia ja declinava. Tot i així, encara ens vam allargar a contemplar el manat de pedres megalítiques d'Hagar Qim. Les va descobrir no se sap si un pastor o un poeta romàntic quan intentava pescar algun sinònim que se li escapava. En resum, que aquell bé de Déu mineral es trobava en part enterrat en part emergent, i després de gratar el terreny i fer que hi toqués de nou el sol, va aparèixer un ingent monument a la saviesa perduda en el temps que posa la pell de gallina. El dia del solstici d'estiu —ens explicava la Rita— els raigs de sol entren per un orifici i van a petar a la pedra sagrada de l'altar. Ni érem al solstici ni hi havia sol. Només aquella boirina baixa i enganxosa que ho embolcallava tot i hi afegia més ambient de misteri. O sigui, que el raig de sol no el podíem veure, però, a través de l'obertura entre ingents pedruscalls, com una visió màgica, la vista t'anava a l'illot Filfla, a tir de pedra de la costa.

L'illot de Filfla vist des d'Hagar Qim.

Filfla és tan peculiar que potser l'heu vista en fotografies de guies de viatge de Malta: sembla un armari de cos i mig que va a la deriva. Penya-segats de fins a 60 m pels costats i una planúria gairebé perfecta a la part superior, tot plegat difuminat pel capvespre gris de plom i la boirina que l'acaronava. Una visió màgica des del monument bastit sota supervisió d'algun druida de remotes civilitzacions que ens han precedit.

Però, deia abans, Malta no és només passat, que també, sinó present. Present de societat moderna i endreçada, de ciutats organitzades i polides, de gent amable, sovint de cutis mediterrani avesat al sol i al temporal —sigui de llevant, de tramuntana o de llebeig—, de societat que combina dues llengües on una és un Tiranosaurus Rex que pot engolir-s'ho tot, pot engolir-se el seu maltès ancestral. Tanmateix, tenen la paella pel mànec i poden exigir que qui vulgui treballar de cara al públic ha de dominar el maltès, poden gestionar els seus recursos i fer discriminació positiva, perquè allò que són ho puguin continuar essent. Us sona la cançó? Ni que sigui per contraposició, el viatge ens ha posat davant del mirall on emmirallar-nos, de com una Catalunya sobirana podria ser rica i plena, sense el llast de tuteles imposades.

Aneu a la llibreria i demaneu el llibre "Redescobrint la Malta catalana" de l'amic Bilbeny. Jo l'he llegit i ara el rellegiré, perquè és ara que en trauré més suc, perquè és ara que ubicaré tanta profusió de fotos amb el sentit inequívoc que

concedeix haver trepitjat el lloc, perquè és ara que contextualitzaré tants detalls que fa un mes volaven com mallerengues, o fent cercles com un falcó maltès, o com sturnells (que es com s'anomena l'estornell en maltès), aus que no es decidien a aterrar i fer niu al meu enteniment.

El 8 de juliol de 1238 Roger de Llúria va vèncer l'armada francesa a la batalla de Malta, davant dels merlets de l'actual port de La Valletta on fa uns dies ens fèiem selfies. A partir d'aquí 5 segles de domini efectiu i real de catalans —tan se val si amb nom d'aragonesos, de sicilians, d'occitans: catalans d'aleshores ras i curt, sense embuts—. I aquests dies, nosaltres, amb la vista escrutadora d'uns i altres contemplàvem heràldica sospitosament repicada, testimoni de pedra que algú ha volgut esborrar i no ha fet sinó constatar en pedra que aquí hi ha hagut interès d'amagar. Clama al cel que hi hagi més referències a la dominació de només dos anys de la Malta francesa —de 1798 a 1800— que no pas a la Malta catalana de cinc segles. I no cal entrar en la petjada anglesa, que en poc més de 160 anys han llegat infraestructura militar i colonial, la llengua i, de retruc i més tard, que s'hi condueixi per l'esquerra. No se'n van sortir, però, amb la religió. L'església anglicana va quedar ancorada en alta mar fent companyia a les tintoreres. L'església catòlica romana s'hi va arrambar com les paparres fins al punt que veus imatgeria de sants i verges a cada cantonada, amén de pessebres ara que s'acosta Nadal.

Però a Malta els catalans han deixat empremta més profunda del que alguns s'han entestat a fer-nos creure i en qüestió de llengua i cultura només cal que us empassau el llibre d'en Bilbeny o molts dels articles penjats a la web de l'INH. Jo, per allò de gaudir tant com ens sigui possible, me'n torno a Gozo que és com segurament van batejar l'illa quan l'italià n'era idioma oficial. Ara bé, en maltès se'n diu Ghawdex. Potser no sabeu on vaig a parar però no desespereu, que si heu tingut paciència de suportar-me fins aquí no ve de quatre ratlles. Doncs resulta que el maltès té una irrefutable base semítica pels segles en què s'hi van senyorejar la moreria del nord d'Àfrica, Tanmateix, ha rebut influències de l'italià, del sicilià, del francès, de l'alemany i... és clar, del català. Doncs si algú que sàpiga pronunciar el maltès llegeix Ghawdex, dirà quelcom molt semblant a “gaudi” i de gaudi a “gozo” només hi ha un pas de sinonímia.

Continuant amb llengua —i ja acabo—, ha estat una bufada d'aire fresc llegir el català arcaic de la Mallorca del segle XIX, concretament del certamen literari de 1884, que en Jordi ens va repartir. De com l'al·lot a la cerca de congrets per acontentar el seu patró, es meravella d'aquelles monges que enraonen com ell i, de retruc, com les monges pensaven parlar una llengua apareguda del no-res i ficada en aquell convent per intercessió divina.

També jo, quan trespava per aquells Triqs rosts, agafat a la barana per no fer un mal peu, rumiava que ben bé així ens han volgut entabanar, amb sopars de duro i fer-nos creure que allà no hi havíem estat mai, que el nostre suposat imperi marítim era de fireta i que l'hem tret de mare per la nostra fantasia desbocada... En definitiva, que, com aquelles monges, tot indici de catalanitat que no han reeixit a amagar, destruir o capgirar, és allí perquè de manera misteriosa ha baixat del cel. Desvaris nostres i del dimoni, que ens vol confondre.

Rafel Mollar